

## СЛОВО МОЛОДИМ ВЧЕНИМ



Анастасія Маліновська

аспірантка відділу проблем модернізації господарського права та законодавства  
Державної установи “Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України”,  
адвоката  
(Київ, Україна)  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9981-5856>  
[malinovskaya6@gmail.com](mailto:malinovskaya6@gmail.com)

УДК 346

## ЩОДО ПРИНЦИПІВ ПРОЯВЛЕННЯ ТА ПІДТВЕРДЖЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ОБАЧНОСТІ ПРИ ВИБОРІ КОНТРАГЕНТІВ

Анотація. Стаття присвячена аналізу загальних і спеціальних принципів господарювання, їх значенню та важливості при проявленні та підтвердженні належної обачності при виборі контрагентів. Упровадження і дотримання принципів проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів є важливим кроком до покращення господарського правопорядку та підвищення ефективності господарської діяльності. Вони забезпечують основу для прийняття зважених рішень щодо вибору контрагентів, створюючи умови для довгострокової стабільності та зростання, безпеку та надійність господарських операцій, сприяють загальному вдосконаленню господарського правопорядку.

Метою статті є дослідження характеристики принципів проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів.

Налаштовані на забезпечення ефективного та стабільного функціонування господарських відносин, загальні принципи господарювання виступають як основоположні норми, що регулюють діяльність суб'єктів господарювання незалежно від їхньої галузевої належності. До них належать такі ключові принципи, як законність, добросовісність, свобода підприємницької діяльності, захист прав власності та договірна свобода. Тоді як загальні принципи формують універсальні рамки для ведення господарської діяльності, спеціальні принципи покликані деталізувати та конкретизувати ці рамки з урахуванням особливостей проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів. Особлива увага приділяється принципам надійності, юридичної чистоти, оцінки, регулярності та документального закріплення.

Зроблено висновок про те, що принципи, на яких побудовано алгоритм здійснення проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів, убачається за доцільне віднести до інтегруючих, тобто таких, що покликані забезпечити змістовий зв'язок загальних і спеціальних принципів господарювання. Інтегруюча мета полягає у створенні безпечних правових умов здійснення господарської діяльності та досягненні легітимної мети реалізації правосуб'єктності суб'єктами господарювання. На підставі проведеного аналізу у статті пропонується ініціювати законодавчі зміни до Господарського кодексу України для офіційного закріплення спеціальних принципів господарювання. Це дасть змогу створити більш детальні нормативно-правові рамки, що гарантовано підвищить прозорість, відповідальність та ефективність діяльності суб'єктів господарювання у різних галузях економіки.

Ключові слова: належна обачність; принципи; проявлення та підтвердження належної обачності; вибір контрагентів.

Розвиток цифрових технологій та глобалізація значно вплинули на сферу господарювання, створюючи нові можливості та виклики для суб'єктів господарювання. Сьогодні проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів є доступним для всіх суб'єктів господарювання завдяки інноваційним аналітичним інструментам. Так, суб'єкти господарювання мають доступ до численних інструментів, як-то “YouControl”, “Liga Contr Agent”, “PravoSud”, “Опендатабот”, “Суд на долоні” тощо, що можуть спростити процес перевірки контрагентів. Інтернет, великі дані (Big Data), штучний інтелект (AI) та блокчейн-технології відкрили нові горизонти та зробили інформацію більш доступною та надійною. Не складно знайти інформацію про репутацію та попередню діяльність суб'єктів господарювання, дані про їхній фінансовий стан, судові справи в соціальних мережах та пошукових системах. Інформація про бенефіціарних власників може бути отримана за допомогою інформаційних платформ, а штучний інтелект (AI) автоматично аналізує велику кількість даних, виявляючи ризикові патерни або індикатори несумлінної поведінки. У той же час, незважаючи на зазначені досягнення, для суб'єктів господарювання цей процес залишається фрагментарним і залежить від їхніх індивідуальних методик та внутрішніх політик. Це зумовлено як тим, що різні галузі економіки мають свої специфічні вимоги та підходи, так і відсутністю основних засад та стандартизованих підходів до проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів. Водночас відсутність чітко визначених засад проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів свідчить про недостатність господарсько-правового забезпечення цього явища, що обґрунтовано може спричинити юридичні та фінансові наслідки для суб'єктів господарювання, які або взагалі не здійснюють проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів або не зачіпають важливих аспектів перевірки контрагентів, чи здійснюють її на підставах, яких не існує у сфері господарювання.

Дійсно, проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів є багатоаспектним явищем, яке відображає інтеграцію різних дисциплін, таких як управління ризиками, комплаєнс, фінансова аналітика та юридичний аналіз. Як частина загальної стратегії суб'єкта господарювання, проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів постійно спрямоване на зменшення потенційних ризиків і забезпечення максимальної прозорості здійснення господарських операцій, що може бути досягнуто саме шляхом встановлення певних правил і засад – принципів. Впровадження та дотримання принципів проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів є важливим кроком до покращення господарського правопорядку та підвищення ефективності господарської діяльності. Вони забезпечують основу для прийняття зважених рішень щодо вибору контрагентів, створюючи умови для довгостроко-

вої стабільності та зростання, безпеку та надійність господарських операцій, сприяють загальному вдосконаленню господарського правопорядку.

У науковій літературі щодо питання принципів проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів немає одностайної позиції. Одні автори розглядають проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів як самостійний принцип належної обачності. Так, у доктрині податкового права сутність принципу належної обачності полягає в тому, що платник податку – покупець – не несе відповідальності у вигляді позбавлення права на податковий кредит або витрати за податкові зловживання свого постачальника або його контрагентів тільки у випадку, якщо він проявив належну обачність та обережність і йому не було відомо про зловживання своїх контрагентів<sup>1</sup>.

Існує й інша думка, за якої проявленню та підтвердженню належної обачності при виборі контрагентів притаманний ряд ключових принципів, що мають забезпечити комплексну оцінку та мінімізацію ризиків суб'єкта господарювання. Наприклад, у рамках фінансового моніторингу науковці визначають, що принципи належної обачності є пріоритетними для забезпечення незалежної оцінки при підписанні контракту, купівлі фінансових інструментів тощо. Належна обачність передбачає проведення перевірок окремих осіб, організацій і компаній для виявлення потенційних ризиків і вразливостей<sup>2</sup>.

Незважаючи на те, що Конституція України<sup>3</sup> та Господарський кодекс України<sup>4</sup> закріплюють засади здійснення підприємницької діяльності, водночас законодавство України не містить жодних положень щодо принципів проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів. Водночас численна судова практика вказує на те, що принцип належної обачності активно застосовується Верховним Судом, який підтверджує необхідність ретельної перевірки контрагентів та інших учасників ділових операцій для забезпечення правомірності та добросовісності господарських правовідносин.

При цьому аналіз судових справ свідчить, що цей принцип застосовується в різних правових контекстах. Так, у справі № 904/5682/19 (постанова від 05.08.2021) Верховний Суд наголосив на необхідності належної обачності при перевірці контрагентів у договірних відносинах<sup>5</sup>. Суд зазначив, що суб'єкти господарювання повинні вживати всіх необхідних заходів

<sup>1</sup> В Мороз, 'Перспективи трансформації податкового законодавства України в аспекті застосування принципу належної обачності' [2020] 45 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету Сер.: Юриспруденція 61–65.

<sup>2</sup> О Підхонний, І Ревак, 'Перспективи case-орієнтованого підходу в системі фінансового моніторингу України', *Збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи "Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України"* (ДонНУ імені Василя Стуса 2023) 167–169.

<sup>3</sup> Конституція України від 28 червня 1996 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення 29.08.2024).

<sup>4</sup> Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/gada/show/436-15#Text>> (дата звернення 29.08.2024).

<sup>5</sup> Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 05 серпня 2021 р. Справа № 904/5682/19 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881298>> (дата звернення 29.08.2024).

для перевірки добросовісності своїх контрагентів, включно з перевіркою їхнього фінансового стану та репутації. Судова справа № 520/23362/23 (постанова від 26.09.2024) стосується питань належної обачності при здійсненні податкових операцій<sup>6</sup>. У ній Верховний Суд констатував, що платник податків зобов'язаний перевіряти контрагентів, щоб стверджувати факт реальності господарських операцій і їхню відповідність податковому обліку. Відсутність належної обачності може бути підставою для донарахування податкових зобов'язань. У справі № 836/9368/15 (постанова від 05.03.2020) Верховний Суд розглянув питання належної обачності в контексті укладення договорів<sup>7</sup>. Суд постановив, що сторони договору повинні діяти з належною обачністю та розсудливістю, особливо якщо йдеться про значні фінансові зобов'язання. Перевірка контрагентів включає аналіз їхньої кредитоспроможності та історії співпраці. Судова справа № 826/12552/18 (постанова від 10.03.2021) стосується належної обачності при здійсненні митних операцій<sup>8</sup>. Суд підкреслив, що підприємства мають ретельно перевіряти документи, подані для митного оформлення, щоб уникнути ризиків недобросовісності контрагентів і забезпечити відповідність законодавству про митні процедури. У справі № 910/21329/17 (постанова від 06.09.2023) Верховний Суд звернув увагу на необхідність оцінки фінансової стабільності та добросовісності контрагентів при укладенні договорів оренди<sup>9</sup>. У Рішенні зазначається, що розумна обачність включає перевірку, виявлення та докладання інших зусиль для визначення наявності прав інших осіб стосовно нерухомого майна. Верховний Суд у справі № 910/4518/16 (постанова від 05.04.2023) акцентував увагу на належній обачності при виконанні фінансових і кредитних операцій і постановив, що банки та фінансові установи повинні здійснювати належну перевірку кредитоспроможності клієнтів, використовуючи доступні бази даних та інші інформаційні ресурси, щоб мінімізувати кредитні ризики<sup>10</sup>.

Окреслене вище підтверджує, що принципу належної обачності при виборі контрагентів приділено належну увагу в судовій практиці та науковій літературі. Однак, незважаючи на те, що в господарському праві принципи відіграють ключову роль у формуванні підходів і процедур, що забезпечують ефективне здійснення господарської діяльності, невизначеним

<sup>6</sup> Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 26 вересня 2024 р. Справа № 520/23362/23 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121907821>> (дата звернення 29.08.2024).

<sup>7</sup> Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 05 березня 2020 р. Справа № 826/9368/15 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88027563>> (дата звернення 29.08.2024).

<sup>8</sup> Постанова Верховного Суду у складі об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду від 10 березня 2021 р. Справа № 826/12552/18 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95509155>> (дата звернення 29.08.2024).

<sup>9</sup> Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 06 вересня 2023 р. Справа № 910/21329/17 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/113815799>> (дата звернення 29.08.2024).

<sup>10</sup> Постанова Великої Палати Верховного Суду від 05 квітня 2023 р. Справа № 910/4518/16 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/110279633>> (дата звернення 29.08.2024).

залишається питання принципів, які покладено в основу проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів.

МЕТА СТАТТІ. Наведеним актуалізується дослідження, присвячене характеристиці принципів проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів.

Загальні принципи господарювання є основоположними нормами, які регулюють діяльність суб'єктів господарювання незалежно від галузі економіки. Вони включають основні правила і цінності, що забезпечують ефективне та стабільне функціонування ринкової економіки. До таких принципів належать законність, добросовісність, свобода підприємницької діяльності, договірна свобода, а також конкуренція та захист прав власності. Загальні принципи сприяють створенню господарського правопорядку, в якому всі суб'єкти господарювання діють чесно, відкрито й ефективно, а їхні права та обов'язки чітко визначені і захищені.

Розглядаючи загальні принципи господарювання, передусім доцільно звернути увагу на принцип законності, який означає, що всі господарські операції повинні відповідати вимогам чинного законодавства. Особливістю є те, що при проявленні та підтвердженні належної обачності при виборі контрагентів цей принцип розкривається у двох значеннях. По-перше, це переконання суб'єкта господарювання, що контрагенти діють відповідно до вимог законодавства, мають належні ліцензії та дозволи і дотримуються встановлених законодавством норм при провадженні видів господарської діяльності, що реалізується за рахунок їхньої перевірки. По-друге, це дотримання вимог законодавства самим суб'єктом господарювання при проявленні та підтвердженні належної обачності при виборі контрагентів. Таке дотримання означає, що перевірка реєстраційних документів, наявності ліцензій, дозволів та відповідності діяльності контрагента внутрішнім політикам, антикорупційним та іншим законодавчим нормам є законною лише тоді, коли вона здійснюється суб'єктом господарювання в порядку, засобами та в межах, що дозволені чинним законодавством України та міжнародними нормами.

Принцип свободи підприємницької діяльності проявляється в тому, що суб'єкти господарювання мають право вільно обирати напрями і способи своєї діяльності. Як окреслено в роботах окремих авторів, значна кількість обмежень підприємницької діяльності у сфері господарювання та безумовна необхідність цих обмежень задля забезпечення публічних інтересів дає змогу вести мову скоріше не про свободу підприємницької діяльності як принцип права, а про необхідність дотримання розумного та пропорційного балансу між свободою підприємницької діяльності та її обмеженнями при здійсненні правового регулювання<sup>11</sup>.

<sup>11</sup> М Козачук, 'Свобода підприємницької діяльності як принцип господарювання', *Закарпатські правові читання: мат. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів (Ужгород, 29-30 квітня 2010 р.): у 2-х томах. Т. 2.* (ЗакДУ 2010) 88-92.

Дійсно суб'єкти господарювання мають свободу обирати будь-яких контрагентів, у той же час вони повинні підходити до цього відповідально, наприклад, шляхом проведення перевірки їхньої надійності та відповідності їхнього правового статусу і діяльності вимогам законодавства. Тобто принцип свободи підприємницької діяльності щодо проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів визначається як свобода здійснення господарської діяльності лише з тими суб'єктами господарювання, що є добросовісними та не пов'язані з жодними правопорушеннями.

Принцип договірної свободи значною мірою визначає характер і зміст взаємовідносин між суб'єктами господарювання. Цей принцип відображає автономію волі сторін в укладенні, зміні та припиненні договорів та є основою для правового регулювання господарських відносин. За загальним правилом принцип договірної свободи полягає у праві суб'єктів господарювання вільно, на власний розсуд, за взаємною згодою укладати договори, визначати їхні умови, змінювати або розривати їх без примусу з боку третіх осіб або державних органів. Цей принцип передбачає кілька ключових аспектів, а саме, це свобода вибору контрагента, визначення умов договору, укладення чи відмови від укладення договору, зміни або розірвання договору. В рамках проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагента принцип договірної свободи дає змогу суб'єктам господарювання встановлювати спеціальні умови договорів, що відображають результати перевірки контрагентів, зокрема вимоги до надання певних гарантій, забезпечення виконання зобов'язань та передбачення механізмів вирішення можливих конфліктів. Враховуючи, що зміст принципу договірної свободи охоплює як комплекс нормативно-правових актів, прав та обов'язків суб'єктів господарювання, так і певні обмеження (законодавчі, антимонопольні тощо), спрямовані на захист інтересів суб'єктів господарювання, на всебічну увагу заслуговує питання не здійснення суб'єктом господарювання проявлення належної обачності при виборі контрагента як окреме законодавче обмеження, що є критично важливим для стабільного та ефективного функціонування ринкової економіки, підтримання господарського правопорядку.

Принцип добросовісності та розумності є фундаментальним у господарському праві і має велике значення при перевірці контрагентів. Цей принцип передбачає, що і суб'єкти господарювання, і їхні контрагенти повинні діяти чесно й відкрито у своїх господарських відносинах, надавати достовірну інформацію, уникати введення в оману, приховування умов та нечесних практик, які можуть поставити суб'єкта господарювання чи його контрагента у невигідне становище або завдати шкоди їхнім законним інтересам. Це означає, що суб'єкти господарювання повинні здійснювати дії, які є розумно обґрунтованими та виправданими в межах звичайної господарської діяльності, а прийняття рішень повинно базуватися на адекватній та обе-

режній поведінці, зорієнтованій на запобігання ризикам і захист інтересів від усіх можливих негативних наслідків.

Тому в рамках проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів цей принцип проявляється у тому числі, але не виключно як: збір достовірної та повної інформації про контрагента, уникнення спотворення або приховування інформації, використання розумних засобів і джерел для збору інформації, такі як державні реєстри, бази даних кредитних агентств, відкриті джерела, проведення добросовісної оцінки фінансового стану контрагента, включаючи аналіз аудиторських висновків, балансів, звітів про прибутки та збитки, базування рішення про співпрацю не лише на поточних фінансових показниках, а й на оцінці перспективного фінансового розвитку контрагента, перевірка репутації контрагента через відгуки інших партнерів, аналіз медіаприсутності, перевірку судових справ або претензій, оцінку історії попередніх дій контрагента, щоб зрозуміти його етику та поведінку тощо. Саме дотримання цього принципу сприяє формуванню довірливих відносин з контрагентами, що є основою для довгострокового співробітництва та стабільності договірних відносин. У той же час у разі виникнення спорів реалізація добросовісного та розумного підходу до вибору контрагентів може слугувати доказом відповідального ведення господарської діяльності і покращити позиції суб'єкта господарювання в судових процесах.

Принцип захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання означає, що їхні права і законні інтереси повинні захищатися як державою, так і іншими суб'єктами господарювання. Так, з одного боку, проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів допомагає суб'єкту господарювання мінімізувати ризики порушення його прав і законних інтересів, запобігаючи здійсненню господарської діяльності з недобросовісними контрагентами, при цьому, з іншого боку, дії суб'єкта господарювання з проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів мають бути здійснені таким чином, щоб не допустити порушення прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, що є об'єктом такої перевірки. Як зазначає С. Сенюта, саме превентивний вплив на поведінку суб'єктів господарювання є результатом не лише добросовісної поведінки учасників господарських відносин, а, скоріше, наслідком регулятивного впливу на поведінку цих суб'єктів норм чинного законодавства, що містить зобов'язуючі, заборонні та інші правові приписи (вимоги), існування яких спрямоване на недопущення порушень прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання та відновлення цих прав та інтересів у випадках їх порушення, невизнання чи оспорювання<sup>12</sup>.

<sup>12</sup> С. Сенюта, 'Поняття та підстави захисту прав суб'єктів господарювання' [2016] 15 Приватне право і підприємництво 143–146.

Принцип захисту прав власності гарантує суб'єктам господарювання – власникам майна можливість вільно володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю. Це включає право здійснювати підприємницьку діяльність на базі власного майна, захищати свої права від будь-яких посягань та порушень з боку третіх осіб та держави, а також право на компенсацію у разі неправомірного позбавлення власності. Розглядаючи принцип захисту прав власності в аспекті проявлення і підтвердження належної обачності при виборі контрагентів, можна дійти висновку, що ці два явища взаємозв'язані. Так, захист прав власності створює правове та економічне підґрунтя для самостійного та безпечного ведення господарської діяльності, тоді як проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів є важливим інструментом, який суб'єкти господарювання використовують для забезпечення безпеки ресурсів та майна при виконанні своїх обов'язків за господарськими договорами. Практика виконання господарських договорів підтверджує, що поряд з досягненням результатів господарської діяльності ключовим аспектом підприємництва є належне управління ризиками при реалізації господарських договорів, забезпечення безпеки ресурсів та майна. Проявлення належної обачності при виборі контрагентів дає змогу суб'єктам господарювання передбачити й запобігти виникненню потенційних загроз, таких як постачання неякісних товарів, затримки в поставках, або неспроможність контрагента виконати фінансові зобов'язання.

Принцип конкуренції в господарському праві покликаний стимулювати ефективне функціонування ринкової економіки, забезпечувати економічне зростання та підвищувати якість товарів та послуг. Цей принцип був усебічно досліджений у науковій літературі. Як визначає О. Безух, іноді суб'єкти господарювання ухиляються від виконання встановлених правил, що може й не передбачати настання відповідальності в звичайному розумінні, але рівність учасників конкуренції порушується й одні суб'єкти господарювання отримують неправомірні переваги над іншими. Відповідно порушуються й пропорції на ринку внаслідок збою механізму конкуренції, що зумовлює негативні наслідки для умов господарського обороту<sup>13</sup>.

Справедливо стверджувати, що для забезпечення господарського обороту важливо, щоб конкуренція була чесною й сприяла розвитку ринку. Суб'єкти господарювання, як учасники ринку, зобов'язані забезпечити як дотримання вимог законодавства при здійсненні господарської діяльності, так і уникати недоброчесних господарських відносин зі своїми контрагентами. Саме тому процес проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів тісно пов'язаний з дотриманням принципу конкуренції. Проведення ретельного аналізу потенційних контрагентів, враховуючи їх фінансову стабільність, репутацію на ринку, дотримання ними законо-

<sup>13</sup> О. Безух, 'Господарський (комерційний) та цивільний обороти: сутність та відмінності в умовах ринкової економіки' [2016] 16 Приватне право і підприємництво 35–41.



давства та інших стандартів етики при здійсненні господарської діяльності, дає змогу запобігти встановленню господарських відносин з суб'єктами господарювання, які можуть порушувати антимонопольне законодавство, застосовувати недобросовісні конкурентні практики, включаючи демпінг, картельні угоди або інші форми монополізації ринку, мінімізувати ризики шахрайства. Доцільно підкреслити, що цей принцип при проявленні належної обачності при виборі контрагентів виявляється і в забезпеченні суб'єктом господарювання єдиних правил проведення перевірки для всіх контрагентів (що є об'єктами перевірки), реалізації прав контрагентів бути обраним за результатами однакових процедур перевірки.

Викладене вище підтверджує, що окреслені загальні принципи господарського права є основою для правильної та ефективної організації господарських зв'язків. Їх застосування під час перевірки контрагентів допомагає забезпечити законність, добросовісність, фінансову стабільність та довгострокову надійність господарських правовідносин суб'єктів господарювання, що, своєю чергою, сприяє загальній стійкості та успіху підприємницької діяльності.

Доцільно звернути увагу й на те, що, на відміну від загальних принципів господарювання, спеціальні принципи господарювання стосуються конкретних видів господарської діяльності та закладають основи для напрацювання підходів до вирішення специфічних питань, пов'язаних з її провадженням. Наприклад, у сфері фінансових послуг діють принципи фінансової надійності та обережності, у сфері захисту прав споживачів – принципи справедливості та прозорості, а у сфері експортно-імпоротної діяльності – принципи митної відповідності та міжнародних стандартів. Спеціальні принципи забезпечують, щоб діяльність у конкретних секторах економіки відповідала додатковим вимогам і стандартам, що деталізують загальні принципи, спрощують їх застосування на практиці та підвищують рівень професіоналізму і якості роботи в певних галузях.

Водночас принципи, на яких побудовано алгоритм здійснення проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів, убачається за доцільне віднести до інтегруючих, тобто таких, що покликані забезпечити змістовий зв'язок загальних і спеціальних принципів господарювання. Інтегруюча мета полягає у створенні безпечних правових умов здійснення господарської діяльності та досягненні легітимної мети реалізації правосуб'єктності суб'єктами господарювання.

Серед принципів проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів убачається за доцільне виділити такі: принципи надійності, юридичної чистоти, оцінки, регулярності та документальної закріпленості, дотримання яких гарантує, що вибрані контрагенти є надійними і їхня господарська діяльність здійснюється відповідно до вимог законодавства і правил ділового обороту. Принцип надійності є ключовим серед спеціаль-

них принципів. Він забезпечує захист від фінансових втрат, спричинених недобросовісними контрагентами, створює довірливі й стабільні господарські відносини та гарантує їхню постійність, тобто змогу контрагента стабільно та постійно виконувати свої зобов'язання. Дотримання цього принципу забезпечується трьома факторами. Перший фактор – це фінансова стабільність контрагента, яка підтверджується шляхом перевірки суб'єктом господарювання здатності контрагента виконувати свої фінансові зобов'язання та включає аналіз фінансової звітності, кредитної історії та наявності боргів. Другий фактор – репутація контрагента на ринку, яку можливо дослідити через відгуки інших суб'єктів господарювання, аналіз судових справ і аналіз медійного висвітлення діяльності контрагентом. Операційний досвід – це третій фактор, який являє собою аналіз суб'єктом господарювання досвіду роботи та тривалості присутності контрагента на ринку, а також успішність завершених проєктів.

Дотримання принципу юридичної чистоти запобігає здійсненню господарської діяльності з контрагентами, які можуть мати юридичні проблеми або здійснюють господарську діяльність з порушенням вимог законодавства, гарантує правову чистоту та забезпечує відповідність дій контрагентів внутрішнім нормативним актам і вимогам законодавства та умовам підписаних договорів. Сутність цього принципу полягає в здійсненні суб'єктами господарювання господарських операцій з контрагентами за відсутності в останніх необґрунтованих судових спорів, санкцій або інших юридичних перешкод для ведення господарської діяльності, отриманні суб'єктами господарювання всіх необхідних ліцензій і дозволів для ведення видів господарської діяльності, відповідності наданих реєстраційних даних і документів вимогам законодавства.

Принцип оцінки полягає в докладному аналізі інформації про потенційного контрагента з метою прийняття обґрунтованого рішення щодо доцільності та безпеки встановлення з ним господарських відносин. Цей принцип включає комплексний аналіз різних аспектів діяльності контрагента, таких як: оцінка фінансової стабільності контрагента через аналіз фінансових звітів, аудиторських висновків, балансових звітів та інших фінансових документів; оцінка контрагента на відповідність юридичним вимогам, наявність необхідних ліцензій і дозволів, а також відсутність судових спорів чи інших юридичних перешкод; оцінка репутації контрагента на ринку, включаючи відгуки інших клієнтів, аналіз медійного висвітлення та перевірка наявності негативних відомостей; оцінка можливостей контрагента виконувати договірні зобов'язання, включаючи аналіз його ринкової позиції, конкурентоспроможності та стратегічних перспектив. Саме дотримання принципу оцінки дає змогу суб'єктам господарювання дослідити правовий статус контрагента та порядок здійснення ним господарської діяльності, що знижує ризики, пов'язані з фінансовими проблемами або юридичними

порушеннями з боку контрагентів, дає змогу уникати потенційних втрат, пов'язаних з недобросовісними чи фінансово нестабільними партнерами. Окрім наведеного, проведення ретельної оцінки контрагента демонструє відповідальність і професіоналізм, що сприяє формуванню довірливих і надійних взаємовідносин, допомагає ефективно розподіляти ресурси, зосереджуючи їх на господарській взаємодії з найбільш перспективними і надійними контрагентами, що сприяє оптимізації фінансових та операційних процесів суб'єкта господарювання.

Отже, принцип оцінки відіграє ключову роль у процесі проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів. Він забезпечує комплексний підхід до аналізу потенційних партнерів, що дає змогу ухвалювати обґрунтовані рішення, знижувати ризики й підвищувати надійність господарських відносин. Дотримання цього принципу сприяє стабільному і успішному розвитку суб'єкта господарювання, захищає його інтереси та сприяє збереженню ресурсів.

Принцип регулярності передбачає постійний і систематичний моніторинг та оновлення інформації про контрагента на всіх етапах господарських відносин, тобто включає як первинну перевірку перед укладенням господарського договору, так і регулярні аудити та оцінки протягом всієї взаємодії з контрагентом, з метою своєчасного виявлення будь-яких змін у статусі, фінансовому стані, репутації або юридичній відповідності контрагента, які можуть вплинути на господарські правовідносини між ним і суб'єктом господарювання. До основних складових принципу регулярності доцільно віднести: безперервне відстеження змін у фінансовій звітності, юридичному статусі та діяльності контрагента; періодичні аудити – заплановані і регулярні перевірки контрагента для оновлення інформації та виявлення нових ризиків; використання сучасних технологій і систем постійного моніторингу для автоматичного відстеження важливої інформації про контрагента; регулярне оновлення внутрішніх баз даних суб'єкта господарювання на основі отриманої інформації; оперативне реагування на зміни і коригування умов взаємодії, якщо виникають ризики або проблеми.

Значення принципу регулярності важко переоцінити, адже він забезпечує актуальність і достовірність інформації про контрагента, що є критично важливим для прийняття зважених і обґрунтованих рішень. Постійний моніторинг уможливорює своєчасно виявляти нові ризики та проблеми, що можуть виникнути в діяльності контрагента. Це дає змогу швидко вживати необхідних заходів для їх мінімізації чи усунення, запобігаючи можливим негативним наслідкам. Регулярні перевірки допомагають забезпечити відповідність діяльності контрагента постійно змінюваним вимогам законодавства і внутрішніх нормативних актів суб'єкта господарювання, що гарантує відповідність господарських відносин вимогам діючих норм і стандартів. Актуальна система підтвердженої інформації дає змогу ухвалювати точні

стратегічні рішення та планувати подальший розвиток господарських відносин з контрагентами, що є важливим для ефективного управління ресурсами і зменшення витрат. Прояв регулярності демонструє професіоналізм і відповідальність суб'єкта господарювання, що позитивно впливає на його репутацію, підвищує рівень довіри до нього.

Окремо серед спеціальних принципів проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагента доцільно розглянути принцип, що безпосередньо допомагає здійснювати підтвердження належної обачності при виборі контрагентів, а саме принцип документального закріплення, який включає ведення офіційної документації, що підтверджує здійснення суб'єктом господарювання дій щодо проявлення належної обачності при виборі контрагента, шляхом проведення перевірки обраного контрагента, а також збереження звітів, висновків та інших аналітичних матеріалів. Дотримання цього принципу забезпечується шляхом здійснення кількох ключових дій – ведення офіційної документації та збереження аналітичних матеріалів.

Ведення офіційної документації – це оформлення документів, що засвідчують проведення перевірок, зустрічей, оцінок та інших дій, пов'язаних з перевіркою контрагента, створення протоколів зустрічей та переговорів, збір і систематизація документів, що підтверджують дотримання принципів належної обачності. Збереження аналітичних матеріалів являє собою систематизацію всіх отриманих звітів, висновків та інших аналітичних матеріалів, що стосуються фінансового стану, репутації та юридичної відповідності контрагента і організація ефективної системи зберігання документів для їх швидкого доступу та перегляду. Документування процесу перевірки забезпечує підтвердження дотримання вимог законодавства та внутрішніх політик суб'єкта господарювання, що є критично важливим у випадку перевірок регуляторних органів або виникнення судових спорів в якості доказів відповідності вимогам законодавства, стандартів і внутрішніх процедур та прозорості здійснення господарської діяльності. З огляду на це впровадження системи належного документування проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагента є стратегічним кроком для забезпечення стабільності та надійності господарської діяльності.

Висновки. Принципи, на яких побудовано алгоритм здійснення проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів, убагацьється за доцільне віднести до інтегруючих, тобто таких, що покликані забезпечити змістовий зв'язок загальних і спеціальних принципів господарювання. Інтегруюча мета полягає у створенні безпечних правових умов здійснення господарської діяльності та досягненні легітимної мети реалізації правосуб'єктності суб'єктами господарювання.

Загальні принципи господарювання, такі як законність, добросовісність, свобода підприємницької діяльності та договірна свобода, захист прав і за-

конних інтересів суб'єктів господарювання, захист власності та конкуренція є фундаментальними для будь-якої сфери господарської діяльності. Вони створюють універсальні нормативно-правові рамки, що забезпечують чесність, прозорість та передбачуваність господарських відносин. У той же час спеціальні принципи господарювання стосуються конкретних видів господарської діяльності та закладають основи для напрацювання підходів до вирішення специфічних питань, пов'язаних з її провадженням.

Запропоновано виділити такі принципи проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів, а саме: принципи надійності, юридичної чистоти, оцінки, регулярності та документального закріплення. Дотримання цих принципів сприятиме зниженню ризиків у господарській діяльності, підвищенню рівня захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, забезпеченню стабільності, безпеки та надійності господарських відносин.

На основі зазначеного доцільним кроком є закріплення принципів проявлення та підтвердження належної обачності при виборі контрагентів у Господарському кодексі України. Це дасть змогу забезпечити формалізацію і чітке регулювання специфічних аспектів цього явища у різних галузях економіки. Такий крок допоможе створити більш детальні нормативно-правові рамки, які стануть орієнтиром для суб'єктів господарювання, що, своєю чергою, сприятиме підвищенню прозорості діяльності суб'єктів господарювання у різних галузях економіки, зокрема фінансового сектору, охорони здоров'я, будівництва, торгівлі, інформаційних технологій тощо.

## REFERENCES

### Bibliography

#### *Journal articles*

1. Bezukh O, 'Hospodarskyi (komertsiiyni) ta tsyvilnyi oboroty: sutnist ta vidminnosti v umovakh rynkovoï ekonomiky' [2016] 16 Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo 35–41.
2. Moroz V, 'Perspektyvy transformatsii podatkovoho zakonodavstva Ukrainy v aspekti zastosuvannia pryntsypu nalezhnoi obachnosti' [2020] 45 Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu Ser.: Yurysprudentsiia 61–65.
3. Seniuta S, 'Poniattia ta pidstavy zakhystu prav sub'iektiv hospodariuvannia' [2016] 15 Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo 143–146.

#### *Conference papers*

4. Kozachuk M, 'Svoboda pidpriemnytskoi diialnosti yak pryntsyp hospodariuvannia', *Zakarpatski pravovi chytannia: mat. II Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf. molodykh vchenykh ta studentiv (Uzhhorod 29–30 kvitnia 2010 roku): u 2-kh tomakh. T. 2.* (ZakDU 2010) 88–92.
5. Pidkhomnyi O, Revak I, 'Perspektyvy case-orientovanoho pidkhodu v systemi finansovoho monitorynhu Ukrainy', *Zbirnyk materialiv I Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii, prysviachenoï 55-richchiiu kafedry finansiv i bankivskoi spravy "Aktualni problemy rozvytku finansiv v umovakh tsyfrovizatsii ekonomiky Ukrainy"* (DonNU imeni Vasylia Stusa 2023) 167–169.

Anastasiia Malinovska

REGARDING THE PRINCIPLES OF DEMONSTRATING  
AND CONFIRMING DUE DILIGENCE BEFORE CHOOSING  
THE COUNTERPARTIES

**ABSTRACT.** The article is dedicated to the analysis of general and special principles of economic activity, their significance, and importance in demonstrating and confirming due diligence in the selection of counterparties. The implementation and adherence to the principles of demonstrating and confirming due diligence in the selection of counterparties are crucial steps towards improving economic legal order and enhancing the efficiency of economic activity. They provide a basis for making informed decisions regarding the selection of counterparties, creating conditions for long-term stability and growth, ensuring the safety and reliability of business operations, and contributing to the overall improvement of the economic legal order.

The purpose of the article is to study the characteristics of the principles of demonstrating and confirming due diligence in the selection of counterparties.

Designed to ensure the effective and stable functioning of economic relations, the general principles of economic activity serve as foundational norms regulating the activities of business entities regardless of their industry affiliation. These include key principles such as legality, good faith, freedom of entrepreneurial activity, protection of property rights, and contractual freedom. While general principles form universal frameworks for conducting economic activities, special principles aim to detail and specify these frameworks considering the particularities of demonstrating and confirming due diligence in the selection of counterparties. Special attention is given to principles such as reliability, legal integrity, assessment, regularity, and documentary substantiation.

It is concluded that the principles underlying the algorithm for demonstrating and confirming due diligence in the selection of counterparties should be seen as integrative, i.e., aiming to ensure a substantive connection between the general and special principles of economic activity. The integrative goal is to create safe legal conditions for conducting economic activities and achieving the legitimate goals of business entities' legal capacity. Based on the conducted analysis, the article proposes initiating legislative changes to the Commercial Code of Ukraine to officially enshrine special principles of economic activity. This would create more detailed regulatory frameworks, which would guaranteedly increase the transparency, accountability, and efficiency of business entities' activities in various sectors of the economy.

**KEYWORDS:** due diligence; principles; demonstration and confirmation of due diligence; selection of counterparties.